

284. Van Dale, de letter D (5) en E (1)

1. Wonnen de staatsen of de prinsgezinden? De drieklezoor is een baksteen. Op Driekoningen (Epifanie) eet je driekoningenbrood. De kleine man met de driekwartviool was al driekwart dronken. De driemachtenleer betreft de trias politica. De dolle dries ging flink tekeer, kouwelijke Dries had het alleen maar koud. Een drie-tien is een winkeldief. De drie-uit-vijfeis geldt nu niet meer. Kom snel, de drie-urenbloem bloeit! Hij was drijf- en drijfmat, door- en doornat. Bij het handeldrijven kun je je zin niet altijd doordrijven. Een drinkuit is een stortebeke. Aldrin en dieldrin zijn drins. Wie was de Dritte im Bunde? In de driver's seat heb je een leidinggevende positie. Een chimère is een hersenschim. Het droit du seigneur (jus primae noctis) was het recht, vroeger door onderhorigen aan hun heer te betalen voor het voltrekken van hun huwelijk. Een drôle de guerre is een vreemde oorlog, een schemeroorlog, een phoney war. De rêverie is de dromerij. Een droogstaande koe geeft geen melk.

2. Een droogboeket is een makartboeket. Wat doe je normaal: droogscheren of natscheren? Een bountyeiland is een droomeiland. Oneiromantie is droomuitlegkunde. Een droschke is een open rijtuig, een vigilante. De drosera is de zonnedauw. Het droste-effect is genoemd naar een cacaoblokje van Droste. De drostendienst geschiedde op last van de drost. Het prototype van de geschifte en gevaarlijke wetenschapper is Dr. Strangelove. De vijfpuntige ster als magisch teken is de drudevoet (druidevoet; een drude is een Germaanse heks). Een bolita is een drugsbolletje (Jaarboek 2007). De drugsscene vind je niet in een drugstore. De druïedienst is de eredienst door de druïden onderwezen. Een druïde is een priester bij de oude Kelten in Gallië en Brittannië. Wijnpersen is het begin van de wijnbereiding. Het stafyloom is het druifgezwel. Druifvormige klieren zijn racemeus. Druipstaartend ging hij heen.

3. Druivensteen is een druiventrosvormig mineraal (botryoliet, botryt). Had die druip- en druipnatte dromedaris nou een of twee bulten? Het drukbezette festival was drukbezocht en werd dus ook druk bezocht. Hij drukte zijn facie, porem (ponem), snor en pruik. Het drukmediaan kun je wel voor kompres drukwerk, maar niet voor illustratiedruk gebruiken. Druksplijting is clivage van gesteentes. Speelde hij nu rhythm-and-blues of drum-'n-bass? De druppel van Leidenfrost is een druppel in sferoïdale toestand. Druppelpis is strangurie. De druppelreactie is de stillireactie. Een dtp-prik beschermt tegen difterie, tetanus en polio. De E. colibacterie kan veel kwaad doen. De afkorting van daar ter plaatse is d.t.p. De dtb was in Nederland historisch de dividend- en tantiëmebelasting. Is zij dubbellinks? Dubbelstrengs-RNA heeft twee om elkaar gewonden strengen van nucleotiden. Het dubbelzien is diplopie. Een biquotiënt is een dubbelverhouding. Hij had de dubia laus, de twijfelachtige eer, als aanstichter aangewezen te worden. Chuck Berry heeft de duckwalk geïntroduceerd.

4. Duce et auspice Hitler vond de Tweede Wereldoorlog plaats. Je ductus is je schrijfhand. Een dueña is een bejaarde gezelschapsdame van meisjes uit de aanzienlijke stand. Als het goed is, heeft een flamencozanger duende (Jaarboek 2008). Een duffelse jas is een montycoat (houtje-touwtjejas). Het tussenwerpsel duh (Jaarboek 2007) drukt uit dat zelfs een dom persoon iets wel snapt. Zeer hooghartig sprak hij du haut de sa grandeur. De Duif stond in het blikveld van de duif. Het duifkruid is de wilde soort van scabiosa (scabieuse, schurftkruid). De duikersreflex is de reflex van de nervus vagus die hartstilstand tot gevolg heeft. De duikersziekte is de caissonziekte. Het lag er duimendik bovenop dat hij geen duimbreed zou wijken. Een drieduimer (3-duimer) kan een spijker zijn. Duimkleppers zijn castagnetten, een duimspijker (B.-N., niet algemeen, historisch) is een punaise en een duimpiano is een mbira. De Duinkerker kapers droegen duinkerkers. De Prins der Duisternis is de Satan. De jongen is op-en-duit (op een duit, op-en-top) zijn vader. De Rode Duivels genoten van de blauwe duivel. De duivelsgreep is een epidemische infectieziekte, de ziekte van Bornholm. De Duivelsster is de ster Algol.

5. Een duivelskring is een vicieuze cirkel. Duizend tegen één dat hij het gedaan heeft. Het lezen van de Duizend-en-een-nacht leverde duizend-en-een vragen op. Erasmus wees er al op: dulce bellum inexpertis, de oorlog schijnt plezierig aan wie er geen ervaring mee heeft. Een drumboy is niet het beste drumjongetje, geen jongen dus, van de drumklas. Een druip is een volkse regenwulp. Een druus

(droes) is een lid van een volk en religieuze sekte met elementen van christendom en islam in Libanon en Syrië. Een dubbelehelixstructuur is meer naam dan daad. Hij kreeg een dubbeldikke ijswafel. Hij had het warm in zijn duffelcoat (B.-N.). Duimendraaien is nietsdoen. De dugazon is een karakter (ingénue of soubrette) en stem van bepaalde soort (mezzosopraan) in Franse operettes. De donquichotfiguur - hij leed aan donovanosis - beminde zijn dulcinea desalniettemin hevig. Als een duveltje-uit-een-dooisje verscheen logee Hanneke. Een dumb gebruik je bij bodybuilding. Dunbier is scharrebier.

6. De would-bediva was d'un certain âge. De ziekte van Dupuytren (dupuytren, Keltische klauw) veroorzaakt in de handpalm fibreuze knobbels. Een goed huwelijk duurt durante vita. In zijn gelukzaligheid bedacht hij, dat Duren een mooie stad is. De duro was een munt van vijf peseta's. Een durfniet is een lafaard, een durfal juist een allesdurver. Het Dutchbat (Dutch Battalion) was actief in Bosnië en Herzegovina (GB). Kom toch eens hier, mijn dushi, mijn duifje. Op de(n) duur wen je eraan, rust noch duur te hebben. Met veel duw- en trekwerk bereikten we het podium. Een moderne dvd- en cd-bon is de ouderwetse platenbon. Een idee-fixe is een dwangvoorstelling. Een dwarslaesie is letsel in het ruggenmerg. Een tamarau is een dwergbuffel, een bonobo een dwergchimpansee en Monaco een dwergstaatje. Een dwergmispel is een cotoneaster. De dwergpincher keek naar de dwergpapegaai, de agapornis. Frederik Hendrik en Maurits werden Stedendwingers genoemd. De monnik trok stedewaarts.

7. Het DXM, het dextromethorfan, is een drug en een bestanddeel van hoestmiddelen. De rectrix is één brok dynamiet. Dyspraxie is een symptoom van het KIDD-syndroom (ook: KISS). De duchennepatiënten missen dystrofine. Dulia is engelenverering. Du moment dat men hem in de gaten kreeg, stopte hij ermee. Hij ging namelijk nogal dwaselijk tekeer. Piet was meer een opa's-kindje, Tineke meer een oma's-kindje. 'Been' heeft een scherpheldere e en 'bed' een zachtheldere. E-cash (en het gecashte bedrag), e-commerce (en de gecrashte computer) en e-book (e-boek) zijn moderne woorden. Wist u dat de E als Romeins cijfer voor tweehonderdvijftig staat en als voorvoegsel (in verband met tien tot de achttiende) voor exa? Voorbeelden zijn exahertz en exaohm. Een eager beaver (Jaarboek 2007) is een overijverige persoon. De politica was een eyecatcher, haar fractievoorzitter lanceerde een earcatcher (Jaarboek 2010). De earlgreythee (met bergamotaroma) smaakte verrukkelijk. Het earlywarningsysteem (Jaarboek 2010) was er snel bij. De easy rider was een easy going (laconieke) vent. Het eau de vie (de, het aquavit, aqua vitae) zat niet in een eau-de-labbaraque- maar in een eau-des-carmesfles. Mijn bankrekening gedraagt zich als eb en vloed.

8. Het ebben(houten) vlot (niet gemaakt door een ebenerende ebenist) ebde weg. De ebolakoorts (zaïrekoorts) gaf haar een eblouissante gloed. Met onbekende oorzaak heet in medische kringen: e causa ignota (Jaarboek 2010). Schuin gevierendeeld in de heraldiek is écartelé en sautoir (ecarté is een kaartspel met werkwoord ecarteren). Geschubd leer heet deftig: veau écaillé. Bijvoorbeeld is in het Latijn exempli causa (afkorting: e.c.). De ecart komt uit de effectenhandel, de e-card wordt verstuurd in het elektronicatijdperk. De ecce homo's waren nogal prijzig. De ecchymose is een onderhuidse bloeding. Er vond een échange van gevangenen plaats en tevens een échange de vues. Echamperen is door de werking van licht en schaduw op de voorgrond doen treden. Ecgonine is een alkaloïde uit de bladeren van cocastruiken, een hydrolyseproduct van cocaïne. Het ecg is het elektrocardiogram. Wat komt het sympathiekst over: de ecclesia mater (moederkerk), de ecclesia militans (strijdende kerk), de ecclesia patiens (lijdende kerk) of de ecclesia triumphans (de zegevierende kerk)? Het hormoon ecdysone bevordert de ecdysis, het afwerpen van de pantserhuid om groei mogelijk te maken bij insecten. De échéance leidde het echec in. De echeveria heeft rood-oranje bloemen, de echinacea is de zonnehoed.

Rein Leentfaar